

de klacht voor zichzelf af te wijzen, door de argumenten, die men er voor aanvoerde, weg te redeneeren.

Behalve over de „gewichtige oorzaken van nadenken“ verschillen prof. Haitjema en ik ook over de „gewichtige oorzaken van blikken en blozen“.

Indertijd heb ik hier gewezen op den tekst uit Johannes' Evangelie, dat het vleeschgeworden Woord ons God „verklaard heeft“. „En“ — zoo zegt dan prof. Haitjema — „en zonder blikken of blozen“ wordt dit thema uitgewerkt op deze wijze: het Woord heeft ons van God „exegese“ gegeven.

Maar waarom zou ik blikken en blozen? Het staat er zoo in het Grieks: „hij exegetiseerde“. Natuurlijk is dat heel anders bedoeld, dan wanneer thans een theoloog de „exegese“ beoefent. Maar indien prof. Haitjema aan de uitspraken van de Schrift zich aansluiten wil, dan komt het op de beteekenis van het grieksche grondwoord aan. Hierom werd door mij op deze uitspraak van Johannes gewezen, omdat het „uitleggen“ van Christus (Hij heeft geexegeseerd) altijd onverenigbaar blijft met de grondstelling van prof. Haitjema: dat A gelijk is aan B; dat het in de geloofskennis gaat om een waarheid, die, als ze tot u doorgedrongen is, doet zeggen: het is zóó, maar het is óók anders (niet: ófóf, maar én-én). Als ik het grieksche woord: Jezus Christus exegetiseerde, misbruiken zou door de dwaze stelling: we hebben dus uit Christus' mond een wetenschappelijke exegese, dan was dit woorden-spel. Maar als prof. Haitjema niet wil uitgaan zien, of het grieksche woord van daareven toelaat óf verbiedt, te geloven, dat Christus' „exegese“ „de grondwet van ons redelijk denken verbreekt“ (zoals prof. Haitjema wil) dan staat tegenover mijn spelen met woorden, zijn te weinig ernst maken met het Woord.

Eerst als van Johannes 1:18 exegese gegeven is, kan beslist worden, wie hier heeft te blikken en te blozen.

En, nu we toch aan de exegese toe zijn, en aan de „bewijspplaatsen“ van de Schrift: ik weet het wel, dat men over de waarde van „bewijspplaatsen“ zeer verschillend denken kan; en over de aanwending ervan, gelijk ze tot nu toe gebruikelijk was, nog meer. Dit neemt evenwel niet weg, dat wij de uitspraken der Schrift toch wel degelijk tot grondslag willen nemen van wat wij gelooven; ook, wanneer het over het begrip der „openbaring“ gaat.

Wat doet nu prof. Haitjema met het bewijs uit de Schrift in dit debat?

In de artikelen, die ik hier gaf over „De Paradox in de Religie“ heb ik gepoogd, stuk voor stuk de door prof. Haitjema als bewijs voor het paradoxaal karakter der waarheid aangevoerde teksten te bespreken, en aan te toonen, dat zij door hem geheel ten onrechte voor dat doel waren aangewend, omdat hij erin lei, wat er niet in lag. Merkwaardig is, dat de hoogleeraar thans van geen van die teksten iets zegt. Het eenige antwoord op wat ik dienaangaande opmerkte, is in deze woorden besloten:

„Natuurlijk, de Schilder moet zich beijveren om alle paradoxen weg te werken, ook uit den inhoud der H. Schrift. Hij redeneert en redeneert... want hij moet de hoogere eenheid vinden“.

Even wachten. Dit is weer te gemakkelijk. Indien prof. H. werkelijk meent, dat ik kunstmatig de paradoxen wegwerkte uit de door hem genoemde plaatsen, dan moet hij aantonen, dat ik valsche exegetiseerde en elementen eruit wegwerkte, die er in opgesloten lagen. Zoolang hij dat niet doet, is dit een te gemakkelijke ontkenning van mijn bewering, dat prof. Haitjema in die bijbelpplaatsen lei, wat er volstrekt niet in begrepen was.

De hoogleeraar vervolgt:

„Stuk voor stuk meent hij (K. S.) mij (prof. H.) de Schriftbewijzen voor het paradoxaal karakter der heilswaarheid uit de hand te kunnen slaan... Alsof ik „bewijzen“ had willen geven waarop ik verder mijn „redeneeringen bouw“.

Dit laatste wil prof. H. dus niet van zich gezegd hebben. Het valt tegen. Afwijzing van een ongeoorloofd tekstgebruik beteekent nog niet dat men niet allereerst de Schrift met gezag moet laten spreken, om daarop redeneeringen te bouwen. Ik geloof, dat deze zelfverdediging van prof. Haitjema heel onopzettelijk en onwillekeurig de klacht

ondersteunt, die ten opzichte van Barth eens geslaakt werd, dat n.l. de „teksten“ van de Schrift als paradigma voor zijn stelsel vaak moesten dienen, inplaats van normatieve uitspraken te mogen worden, die zijn denken hadden te leiden en te beheerschen. Want inderdaad, wij mochten van prof. Haitjema verwachten, dat hij „redeneeringen bouw“ op „teksten“; en ze laat vallen, als die „teksten“ werkelijk iets anders blijken te zeggen, dan hij eruit afleidde. Waartoe diende trouwens dit Schriftbewijs, in Hoogkerkelijk Protestantisme, als het zoo bedoeld is, als nu gezegd wordt?

Verder zegt de hoogleeraar:

„Met godsdienstwetenschappelijke wijsheid van Clemens en Deissmann word ik zelfs verslagen, waar ik beweerde, dat Paulus' woord in Gal. 2:20 („ik leef, doch niet meer ik...“ enz.) paradoxaal is. Ik kan het niet helpen, dat ik bever naar Calvijn grijp en bij hem in de uitlegging van Gal. 2:20 lees: „het is een paradox, huijveringwekkend voor de rede (a ratione abhorrens), dat ge, waar ge toch oogenschijnlijk leeft zooals alle menschen, toch ontkeut, dat het uw eigen leven is...“

Dit is dan het slot van het artikel. De klap op de vuurpijl.

Maar wat ervan te zeggen?

We zullen maar niet al te zeer uitmeten, dat prof. Haitjema het latijn van Calvijn hier verkeerd vertaalt. En dat hij het eigenlijk in zijn tegendeel verandert. Want het loopt tenslotte weer hierover: het leven van den christen (niet meer ik leef, doch in mij leeft Christus) is wel tegen de „rede“ van den „natuurlijken“ mensch, maar het is niet in dien bijzonderen zin paradoxaal voor den „geestelijken“ mensch (1 Corinthhe 2). Zóó is het gezegd van den kant van het „Assensche neo-calvinisme“. En nu moet prof. Haitjema niet volstaan met het feit, dat er nu iets van een klank „paradox“ bij Calvijn voorkomt. Wie gebruikt het woord „paradox“ niet? Maar prof. Haitjema zal moeten aantonen, dat in Calvijn's kommentaar op Galaten 2:20 het begrip „paradox“ beteekent, wat hij ervan maakt: een verbreking van de grondwet van het redelijk denken. Daarover, en daarover alleen, loopt de strijd. En op dat punt laat prof. Haitjema zijn wapenrusting ongebruikt. Voor een woordspelletje moet het debat te hoog staan. Hoe kan de hoogleeraar zich met dien enkelen klank: „paradox“, in Calvijn's kommentaar op Gal. 2:20, verblinden? Reeds dadelijk is door ons naar dien tekst heengewezen, (in verband met Peter Brunner en prof. Haitjema zelf) en is gevraagd, of de tekst paradoxaal was in dien éénen bepaalden zin, ja dan neen?

Met wat Calvijn boven zegt, is iedereen in het „Assensche neo-calvinisme“ het natuurlijk roerend eens. Alleen werd dezerzijds opgemerkt, dat prof. Haitjema het er niet mee eens was, omdat hij het woord anders opvat dan Calvijn.

Weer loopt de hoogleeraar dus over de pit van het betoog, de kern van de kwestie heen.

Indien zijn betuiging, dat hij „liever naar Calvijn grijpt“, indruk maken zal, dan moet de hoogleeraar ons eens toonen, dat Calvijn zegt: A is hetzelfde als niet-A; A is B. Een enkel voorbeeld diene ter verduidelijking. Een man als Schaefer²⁾ zegt óók: ja, het geloof is paradox. Maar straks gaat hij even luid zeggen: het is niet paradox... in den zin, waarin het door prof. H. bedoeld wordt; en geeft hij uitvoerige kritiek op Kierkegaard.

Kom, laat ons ook eens grijpen naar Calvijn. Lees hem maar eens na op 1 Corinthhe 2, het machtige hoofdstuk, waarheen we tegenwoordig weer terug moeten keeren. Prof. Haitjema ziet den grooten hervormer Calvijn zelf „waarschuwend den vinger opheffen“ tegen mij. Hij hoort Calvijn, in zijn vermaning zeggen: „het geloof strekt zich uit naar wat nog komen moet, wat nu nog niet bestaat. Want zoodanig is hier (op aarde) de toestand der geloovigen, dat zij veel meer dooden gelijk zijn dan levenden...“ dat zij menigmaal van God verlaten schijnen, en den dood steeds nog in zich omdragen....

Maar wat heeft dat met het vraagstuk te maken, of nu inderdaad juist de „geestelijke mensch“, de mensch, in wien de „Geest“ gesproken heeft en spreekt, tot de ontdekking komt, dat God de grondwet van het redelijk denken verbreekt? Prof. Haitjema leze eens, wat Cal-

vijn zegt over 1 Cor. 2. Als Paulus zegt, dat de „geestelijke mensch“ (die dus niet meer de „natuurlijke“, onwedergeborene mensch is) „alle dingen onderscheidt“, dan verklaart Calvijn, dat die geestelijke mensch een zóó vaste en sterke kennis heeft van de verborgenheden Gods, dat hij met zekerheid de waarheid onderscheidt van de leugen, en de goddelijke leer van de menschelijke verzinsels, en dat hij volstrekt geen wartaal spreekt. Natuurlijk mag men niet vergeten — aldus gaat Calvijn verder — dat dit voorrecht van den geestelijken mensch niet in zijn persoon zijn oorzaak vindt maar aan het Woord Gods te danken is; immers, dat Woord volgen zij, en hun oordeel wordt op grond van dat Woord Gods gevormd. De geloovige, geestelijke mensch „onderscheidt“ alle dingen, leert Paulus. En Calvijn leidt daaruit af, dat God hun den geest der onderscheiding geeft; zij behoeven niet te twifelen tusschen waarheid en leugen; integendeel zij kunnen weten, en vaststellen³⁾.

Als Calvijn zoo „halloja zingt“ — om met prof. Haitjema te spreken — dan doet hij geen letter af van wat zooveel prof. Haitjema in herinnering bracht, toen hij Calvijn hoorde zuchten over de geloovigen, die meer dooden dan levenden gelijken. In hetzelfde verband toch zegt Calvijn, dat de geloovige nog telkens grove onwetendheid heeft en gevaar loopt, tot dwaling te vervallen⁴⁾. Maar: — dat doet niets af van het voorgaande. De oplossing is gemakkelijk: zegt Calvijn. Immers, naar de mate van de geestelijke gaven, die God door den Geest aan den wedergeborene geeft (den „geestelijken mensch“), naar die mate zal hij, naar waarheid, en met zekerheid, als geestelijke mensch zich zijn oordeel vormen⁵⁾. En zoo komt er een leerambt, dat als met den mond Gods spreekt; een gave, die daarna heel de kerk toekomt⁶⁾.

Dit zijn toch wel andere klanken, dan prof. Haitjema liet spreken. Waar is hier de paradox van Barth en Haitjema? Prof. Haitjema heeft telkens voor een deel op den „geestelijken“ mensch overgedragen, wat Paulus van den „natuurlijken“ mensch zegt. Maar dat mag niet. En hij mag van Calvijn zooveel citeeren, als hij wil, om te bewijzen, dat de hervormer het geloof bóven de rede, bóven het begripen (ook van den „geestelijken mensch“) verre uit ziet gaan. Wie heeft dat betwist? Dat behoeft Prof. Haitjema heusch niet tegen het „Assensche neo-calvinisme“ te verdedigen. Daar weet men het ook wel, dat de geloofskennis bij Calvijn „de bevatting van hem, die haar bezit, verre te boven gaat“, gelijk ze ook „langs gansch anderen weg tot stand komt, dan waarin wij gewoon zijn tot kennis te geraken“. Maar: bóven de rede uitgaan, is iets anders dan: de rede aan het kruis geslagen zien, en dat door God zelf, die haar zou doen ontdekken: A is B. Haitjema zegt: het geloof is het kruis voor ons redelijk denken. Calvijn zegt: het geloof is geen sacrificium intellectus; het offert het redelijk denken niet op (het wordt er integendeel in geheiligd, gezuiverd, hersteld, verlost). Het „schenkt ons een zekere en heldere kennis van wat ons anders onbegrijpelijk zou wezen“.

En wat die beperktheid van ons denken betreft: „God heeft met die beperktheid REKENING GEHOUDEN door slechts zooveel te openbaren als ter zaligheid geweten moet worden en wij verdragen kunnen. Op zichzelf beschouwd is daarom de

²⁾ Senatus ergo est: facessat hic omne carnis acumen. Solus est spiritualis qui tam stabilis ac solidus habet mysteriorum Dei notitiam, ut certo discernat veritatem a mendacio, doctrinam Dei ab hominum commentis, minimeque hallucinetur. Nota hanc prerogativam non homines personae, sed verbo Dei tribui, quod spirituales in iudicando sequuntur, et quidem a Deo sibi cum vera intelligentia dictatum. Praeterea nota verbum diiudicandi, quo significat apostolus non tantum illuminari nos a Domino sed perscrutandum verum: sed spiritu quoque discretione instrui, ne inter verum et falsum dubii pendamus: sed statim possumus quid fugere et quid sequi oporteat.

³⁾ Sententiam nos semper circumscideri multa ignorantia errandique periculo esse obnoxios.

⁴⁾ Solutio est facilis. Quatenus ergo regeneratio est quisque pro gratiae sibi collatae mensura recte et certa indicat, non ultra.

⁵⁾ Incertum est loquutione de fidelibus in universum, si de ministris duntaxat: utroque enim sensus contextus non male congruit. Quamquam malo ad ipsum et alios fideles ministros specialiter referre. Dicit ergo, sorores domini, quod a sensu carnis remotissimum est, spiritus magister doceri, ut tanquam ex ore Domini intropide loquantur: quod donum gradatim postea ad totam ecclesiam defluit.

⁶⁾ Dr. S. P. Dee. Het Geloofsbegrip bij Calvijn; Kampen, J. H. Kok, bl. 25.

kennis, di
duister. Al
kennis van
gemeend

Voor al
uit de diss
grip van

vinden (te

En daar

eens is, c

— als 't

vinist" is.

Het is

moeten ke

een blad

zoo giep

Beskes ter

tegen Bart

imakkelijk

ik vraag

in het eer

ut de ho